

УДК 351

Бова Тетяна В'ячеславівна

професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету,
доктор наук з державного управління, доцент

Бова Олег Вікторович

заступник командира бригади, підполковник,
учасник бойових дій в зоні АТО,
слухач магістратури Херсонського національного технічного університету
за спеціальністю 8.15010002 «Державна служба»

**ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ ЯК ЗАПОРУКА НАЛЕЖНОЇ ЇЇ ПІДГОТОВКИ
ДО ЗБРОЙНОГО ЗАХИСТУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ**

Анотація. Воєнна загроза з боку Російської Федерації, що постала перед Українською державою останнім часом, змушує педагогічні колективи вищих навчальних закладів України зосередити свої виховні можливості на формуванні таких якостей особистості студента, що спонукатимуть їх забезпечити належний захист України від агресора.

Ключові слова: студентська молодь, військово-патріотичне виховання, воєнна загроза, підготовка до збройного захисту України.

Бова Т.В., Бова О.В. Военно-патриотическое воспитание студенческой молодежи как залог надлежащей ее подготовки к вооруженной защите независимости Украины

Аннотация. Военная угроза со стороны Российской Федерации, которая нависла над Украинским государством в последнее время, вынуждает педагогические коллективы высших учебных заведений Украины сосредоточить свои воспитательные возможности на формировании таких качеств личности студента, которые будут побуждать их обеспечить надлежащую защиту Украины от агрессора.

Ключевые слова: студенческая молодежь, военно-патриотическое воспитание, военная угроза, подготовка к вооруженной защите Украины.

Bova T.V., Bova O.V. Military-patriotic education of students as a guarantee of its proper preparation for the armed protection of the independence of Ukraine

Annotation. Military threat from the Russian Federation, which hung over the Ukrainian state in recent years, forcing the pedagogical collectives of higher educational institutions of Ukraine to focus their educational opportunities on the formation of student personality traits that will encourage them to provide adequate protection of Ukraine from the aggressor.

Keywords : college students , military-patriotic education , military threat, preparing for armed defense of Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Військово-патріотичне виховання молоді належить до найважливіших функцій держави та становить

собою цілісну систему діяльності, спрямовану на створення умов для відродження в суспільстві патріотизму, формування в громадян високих моральних якостей. Військово-патріотичне виховання – це систематична і взаємоузгоджена діяльність органів державної влади, військового управління, закладів освіти, науки та культури, політичних партій і суспільних організацій, що спрямована на формування в громадян високої патріотичної свідомості, почуття вірності своїй Вітчизні, готовності до виконання конституційного обов'язку захищати інтереси народу і держави [12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Військово-патріотичне виховання на героїчних традиціях Українського народу у своїх працях, зокрема, розглядають В. Барановський, Л. Білий, Ю. Бондаренко, О. Вишневський, О. Гевко, В. Годлевська, Н. Гречанюк, В. Довбищенко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, Г. Коваль, О. Ковнір, І. Лопушинський, О. Онищук, С. Павх, Б. Ступарик, О. Ярмоленко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри те, що проблемам військово-патріотичного виховання присвячено значну кількість наукових робіт, у яких знайшли відбиття здебільшого різноманітні теоретичні аспекти цього процесу, у сучасних умовах воєнної агресії сусідньої держави катастрофічно недостатньо написано про військово-патріотичне виховання студентів сьогодення. Практичні складові виховання розроблено менш детально. І що важливо – по суті немає наукових робіт бійців АТО, які беруть участь у новітній вітчизняній війні.

Формування цілей статті. Саме тому метою нашої статті й стало висвітлення особливостей військово-патріотичного виховання студентів вищих навчальних закладів України в умовах воєнної агресії з боку сусідньої держави.

Виклад основного матеріалу. В Україні, що сповідує європейські цінності й задекларувала свою євроінтеграцію, національно-патріотичне

виховання має бути спрямоване на формування в молоді національної свідомості, любові до України, готовності зі зброєю в руках захищати її, турботи про благо свого народу, попри воєнну агресію – уміння цивілізованим шляхом відстоювати права й свободи, сприяти громадянському миру та злагоді в суспільстві. Національно-патріотичне виховання має спонукати до формування й розвитку такої особистості, якій буде властива висока національна самосвідомість, готовність до виконання громадянського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, незалежності та цілісності України, утвердження національного суверенітету держави [5].

Ідею національно-патріотичного виховання особистості втілено в державних документах, зокрема в Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, у Концепції національного виховання.

У сучасних умовах, коли значна частина України перебуває у вогні, колегія Міністерства освіти і науки України 26 березня 2015 року ухвалила ще й Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді [6], якою, зокрема, передбачено шляхи реалізації патріотичного виховання.

Перший шлях – удосконалення нормативно-правової бази патріотичного виховання молоді. З цією метою передбачається: підготовка нормативно-правових документів з питань національно-патріотичного виховання молоді, унесення відповідних змін до законодавства; розроблення державних і громадських заходів з інформаційної безпеки, спрямованих на запобігання негативним наслідкам впливу інформаційної війни; розроблення порядку державного фінансування заходів, спрямованих на національно-патріотичне виховання молодих людей; підготовка комплексної програми військово-патріотичного виховання та нормативно-методичного забезпечення її реалізації з метою виховання здорового підростаючого покоління,

готового захищати національні інтереси та територіальну цілісність України; вироблення науково-теоретичних і методичних засад патріотичного виховання молоді: включення проблематики патріотичного виховання молоді до дослідницьких програм та планів наукових і навчальних закладів (через світову історію можна показати, як державність поновлювали інші народи, зокрема чехи та поляки; через зарубіжну літературу показати, як ці народи утверджували свою ідентичність; через дисципліни природничо-наукового циклу розкрити здобутки українців у науці і техніці, якими слід пишатися, оскільки тільки цілісна і системна картина гарантуватиме досягнення мети Концепції); вивчення потреб молоді, зокрема шляхом проведення соціологічних досліджень; забезпечення активної участі сім'ї та родини в розвитку фізичного й морально здорової, патріотично налаштованої зростаючої особистості [6].

Другий шлях – діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері національно-патріотичного виховання. Для цього заплановано: проведення заходів, спрямованих на реалізацію патріотичного виховання в закладах системи освіти, культури, спорту; підтримка та сприяння волонтерським проектам, іншої громадської діяльності та самоорганізації українських громадян, спрямованої на заохочення молоді до благодійних соціальних, інтелектуальних та творчих ініціатив і проектів на благо України; створення умов для популяризації кращих здобутків національної культурної та духовної спадщини, героїчного минулого й сучасного Українського народу, підтримки професійної та самодіяльної творчості; активне залучення до патріотичного виховання дітей та молоді – учасників бойових дій на сході України, членів сімей героїв Небесної Сотні, бійців АТО та їхніх сімей, діячів сучасної культури, мистецтва, науки, спорту, які виявляють активну громадянську й патріотичну позицію; залучення молоді до участі в збереженні і підтримці єдності українського суспільства, у громадському русі для громадянського миру і злагоди;

сприяння спортивній і фізичній підготовці, спрямованій на утвердження здорового способу життя молодих громадян з урахуванням принципів національно-патріотичного виховання; налагодження співпраці з військовими формуваннями України як мотивація готовності до вибору військових професій; сприяння роботі клубів за місцем проживання, центрів патріотичного виховання та інших громадських організацій, що здійснюють патріотичне виховання молоді; активізація виховної роботи з дітьми та молоддю засобами всеукраїнської дитячої військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»); удосконалення підготовки та перепідготовки кадрів, які займаються питаннями національного і патріотичного виховання дітей та молоді в системі освіти, культури, спорту [6].

Третій шлях – співпраця органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадянським суспільством. Для втілення цього шляху слід забезпечити: активне залучення до національно-патріотичного виховання дітей та молоді дитячих і молодіжних громадських організацій (об'єднань), використання їхнього досвіду, потенціалу, методів роботи у вихованні патріотів України; організаційну та фінансову підтримку на конкурсній основі програм, проектів громадських організацій, спрямованих на національно-патріотичне виховання дітей та молоді; долучення батьківської громадськості до популяризації кращого досвіду патріотичного виховання; посилення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади щодо національно-патріотичного виховання молоді [6].

Четвертий шлях – інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Тут слід подбати про організацію в теле-, радіопрограмах, інтернет-ресурсах та друкованій пресі постійних рубрик, що популяризують українську історію, боротьбу Українського народу за незалежність, мову та культуру, досвід роботи з національно-патріотичного виховання різних соціальних інституцій; підтримка українськомовних молодіжних засобів масової інформації; запобігання

пропаганді в засобах масової інформації культу насильства, жорстокості й бездуховності, поширення порнографії та інших матеріалів, що суперечать загальнолюдським та національним духовним цінностям, заперечують суверенність Української держави; виробництво кіно- і відеофільмів, підтримку видання науково-популярної, наукової, художньої літератури національно-патріотичного спрямування; підготовку інформаційної та науково-популярної літератури для батьків з питань патріотичного виховання дітей та молоді в сім'ї; висвітлення в засобах масової інформації кращого досвіду родинного виховання; здійснення заходів щодо розширення фактографічної бази історичних подій, публікація розсекречених архівних документів, видання історичної науково-популярної літератури, довідкових матеріалів про здобутки України за роки незалежності, книг патріотичної спрямованості [6].

Таким чином, реалізація цих та інших завдань, передбачених Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді [6] щодо їхнього патріотичного виховання, має забезпечити в молодого покоління розвинену патріотичну свідомість і відповідальність, укорінення в юні почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про спільне благо, збереження та шанування національної пам'яті.

В умовах функціонування сучасних ВНЗ під національно-патріотичним вихованням студентів розуміють систематичну та цілеспрямовану діяльність суб'єктів виховання – вищих навчальних закладів, державних установ та громадських організацій з формування в студентів високої патріотичної свідомості, почуття відданості своїй Батьківщині, готовності до виконання як громадянського, так і конституційних обов'язків щодо захисту інтересів України.

Саме тому освітні заклади покликані розвивати та множити людський капітал, формувати ідеї, соціально значущі ідеали, світоглядні позиції, тобто конструювати майбутнє українського суспільства. Тому перед викладачами

суспільних дисциплін вищів стоїть питання формування в молоді культури, гуманітарної підготовки, а також виховання майбутніх фахівців як патріотів своєї держави [3].

Відповідно до Концепції національного виховання студентської молоді «головною метою національного виховання студентської молоді є формування свідомого громадянина – патріота Української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів» [5].

Завданнями національного виховання студентської молоді є такі: формування національної свідомості, гідності громадянина, виховання поваги й любові до рідної землі й українських традицій; підготовка свідомої інтелігенції України, збереження інтелектуального генофонду нації; вироблення чіткої громадянської позиції, прищеплення молодим людям віри у верховенство закону, який є єдиною гарантією свободи; піднесення престижу української мови в академічному середовищі, забезпечення і розвиток українськомовного освітнього простору; формування в суспільній свідомості переваг здорового способу життя, культу соціально активної, фізично здорової та духовно багатой особистості; створення необхідних умов для ефективного розвитку студентського самоврядування, виявлення його потенційних лідерів та організаторів; забезпечення високого рівня професійності та вихованості молодої людини, сприяння розвитку індивідуальних здібностей, таланту та самореалізації; плекання поваги до своєї *alma mater*, дотримання і розвиток демократичних та академічних традицій вищого навчального закладу [5].

Відповідно до Концепції, одним із напрямків національно-виховної діяльності є національно-патріотичне виховання, що передбачає: формування національної свідомості і відповідальності за долю України; виховання

любові до рідної землі, її історії, відновлення і збереження історичної пам'яті; культивування кращих рис української ментальності (працелюбності, індивідуальної свободи, глибокого зв'язку з природою та ін.); виховання бережливого ставлення до національного багатства країни, мови, культури, традицій [5].

Розглянемо організацію національно-патріотичного виховання студентської молоді на прикладі Херсонського національного технічного університету. Основними формами національно-патріотичного виховання студентської молоді в цьому виші є вивчення в навчальному процесі історії України, вітчизняної культури, національно-державницької ідеології, оволодіння мовною культурою, створення мовного середовища, знайомство з національно-історичними традиціями Українського народу. У ВНЗ відроджені і широко використовуються такі традиційні форми національно-патріотичного виховання студентів, як організація студентських конференцій, походів, екскурсій до музею історії університету, зустрічі з ветеранами праці та бойових дій, створення спортивно-технічних гуртків, проведення змагань студентів, зустрічей з ветеранами Збройних Сил України та сучасними військовиками, які на Сході захищають від власних сепаратистів і російських агресорів Українську державу, бесід з історії українського війська і козацтва тощо.

Національно-патріотичне виховання студентів ВНЗ спрямовано на підготовку технічної інтелігенції з відповідною громадянською позицією, на створення умов для розвитку загальної культури студентства, збагачення його естетичного досвіду, формування потреби в здоровому способі життя.

Координацію виховної роботи структурних підрозділів університету здійснює рада з організації виховної роботи. На факультетах діють ради наставників академічних груп, які очолюють заступники деканів з виховної роботи. З метою ознайомлення наставників із новою парадигмою виховання при кафедрі історії України, педагогіки і психології створено постійно

чинний психолого-педагогічний семінар. Для студентів першого курсу розроблено і запроваджено програму адаптаційного курсу, студенти другого курсу ознайомлюються з основами християнської етики. Для студентів старших курсів читається спецкурс «Українська національна ідея: історія та сучасність». З метою врахування думки студентів щодо змісту і форм виховної роботи при кафедрі філософії, політології і права створено центр соціологічних досліджень.

Реалізація програми національно-патріотичного виховання студентів здійснюється як у процесі навчання, так і з допомогою різноманітних форм позааудиторної роботи. Таким чином в університеті діє система національно-патріотичного виховання студентської молоді, у якій реалізовано методичні рекомендації Міністерства освіти України щодо організації управління виховним процесом та планування виховної роботи.

На сьогодні система гуманітарної освіти та виховання, що спрямована на реалізацію концепції національно-патріотичного виховання студентів університету, набула цілісності і зазнає постійного вдосконалення. Крім того, університет взяв активну участь у розробці Програми національно-патріотичного виховання студентської молоді, яка схвалена радою ректорів вищих навчальних закладів Херсонського регіону і рекомендована для впровадження у ВНЗ Херсонщини.

Таким чином, аналіз педагогічної практики університету свідчить, що основними закономірностями процесу національно-патріотичного виховання студентів ВНЗ є відповідність цілей і завдань національно-патріотичного виховання вимогам професійної освіти; відповідність керівних впливів суб'єктів національно-патріотичного виховання мотивам і настановам студентів; відповідність системи національно-патріотичного виховання та його структурних елементів; відповідність результатів національно-патріотичного виховання поставленим цілям і завданням. Зазначені закономірності надалі безсумнівно буде доповнено, розширено і роз'яснено.

Висновки з даного дослідження. Національно-патріотичне виховання студентів вищих навчальних закладів України в сучасних українських реаліях в умовах воєнної агресії покликане забезпечити такий морально-психологічний стан особистості студента, що буде здатний без роздумів і вагань встати на захист свого народу, свої Вітчизни та її державності, з честю виконати свій військовий обов'язок.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження порушеної нами в статті проблеми вбачаються у висвітленні наступних кроків вищих навчальних закладів України щодо залучення учасників бойових дій у зоні АТО до військово-патріотичного виховання студентства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баранівський В. Ф. Вища школа в системі національно-патріотичного виховання молоді / В. Ф. Баранівський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://anvou.in.ua/vidannya/nash-publikaciyi/Vishcha-shkola-v-sistem-naconalno-patrotichnogo-vihovannya-molod/>
2. Білий Л. Г. Особливості національно-патріотичного виховання студентів у вищих навчальних закладах недержавної форми власності / Л. Г. Білий // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2012. - №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/LIP/Desktop/Vnadps_2012_4_4.pdf
3. Годлевська В. Ю. Патріотичне виховання очима студентської молоді / В. Ю. Годлевська, Н. М. Гречанюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Godlevska_Grechanyuk.php
4. Ковнір О. І. Особливості національно-патріотичного виховання курсантів вищих морських навчальних закладів України в умовах воєнної загрози / О. І. Ковнір // // Виховання особистості: національно-патріотичний вимір: матеріали всеукраїнської науково-методичної конференція (16-17 квітня 2015 року, м. Херсон): у 2-х ч. – Ч. 1 / за ред. А. М. Зубка, С. О. Моїсеєва та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. – С. 128-132.
5. Концепція національного виховання студентської молоді: Додаток до рішення колегії МОН від 25 червня 2009 року, протокол № 7/2-4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lp.edu.ua/node/1347>
6. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: затверджена колегією Міністерства освіти і науки України 26 березня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/activity/education/reforma-osv%D1%96ti/konczepczia-naczionalno-patriotichnogo-vihovannya-ditej-ta-molodi.html>
7. Левін О. Л. Виховання патріотизму у студентської молоді Дніпропетровського державного аграрного університету / О. Л. Левін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.libr.dp.ua/region/Period/Osvita/031212/grani_2012_4_5.pdf
8. Лопушинський І. П. Національно-патріотичне виховання як вагомий чинник формування особистості студента / І. П. Лопушинський // Виховання особистості : національно-патріотичний вимір : матеріали Всеукраїнської науково-методичної

- конференції (16-17 квітня 2015 року, м. Херсон) : у 2-х ч. – Ч. 1 / за ред. А.М. Зубка, С.О. Моїсеєва та ін. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. – С. 175-178.
9. Лопушинський І. П., Ковнір О. І. Шляхи реалізації патріотичного виховання через призму Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді / І. П. Лопушинський, О. І. Ковнір // Патріотизм у системі сучасних суспільних цінностей : матеріали XV-ї науково-практичної конференції (14 травня 2015 року), м. Київ: Національна академія управління, 2015. – С. 134-139.
 10. Матвійчук А. А. Національно-патріотичне виховання як важливий чинник формування соціокультурних орієнтацій студентської молоді / А. А. Матвійчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/matviychuk-aa-natsionalno-patriotichne-vihovannya-yak-vazhliivy-chinnik-formuvannya-sotsiokulturnih-orientatsiy-studentskoyi-molodi/>
 11. Ряшко В. І. Актуальні проблеми національно-патріотичного виховання майбутніх правоохоронців / В. І. Ряшко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/politologiya/30-politika/1614-aktualni-problemi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-majbutnix-pravoohoronciv.html>
 12. Стадник В. В. Досвід армій провідних країн світу щодо проведення патріотичного виховання особового складу / В. В. Стадник // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2012. - №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/LIP/Desktop/Vnadps_2012_2_8.pdf

Statement of the problem. Military-patriotic education of youth among the most important functions of the state and is an integrated system of activities aimed at creating conditions for a revival of patriotism in society, formation citizens of high moral qualities. Military-patriotic education - a systematic and coordinated the activities of state bodies, military administration, education, science and culture, political parties and public organizations aimed at forming a citizens' high patriotic consciousness, a sense of loyalty to the Fatherland, readiness to implement the constitutional required 'connection to protect the interests of the people and the state.

Urgency. Military-patriotic education should encourage the formation and development of such a person, which is characterized by a high national consciousness, willingness to perform civil and constitutional obligation to protect national interests, independence and integrity of Ukraine, strengthening national sovereignty.

The purpose of the article. That is why the purpose of this article was also features coverage of military-patriotic education of students in higher educational institutions of Ukraine in terms of military aggression by the neighboring state.

Our task was to study. Show the role of military-patriotic education in modern conditions of operation of higher education institutions in Ukraine.

Summary. Military threat from the Russian Federation, which hung over the Ukrainian state in recent years, forcing the pedagogical collectives of higher educational institutions of Ukraine to focus their educational opportunities on the formation of student personality traits that will encourage them to provide adequate protection of Ukraine from the aggressor.

Conclusion and outcomes. National-patriotic education of students in higher educational institutions of Ukraine in modern Ukrainian reality in terms of military aggression designed to provide such moral and psychological state of the individual student to be able to without hesitation and hesitation to defend his people, his own country and its state, honorably fulfill his military duty.